

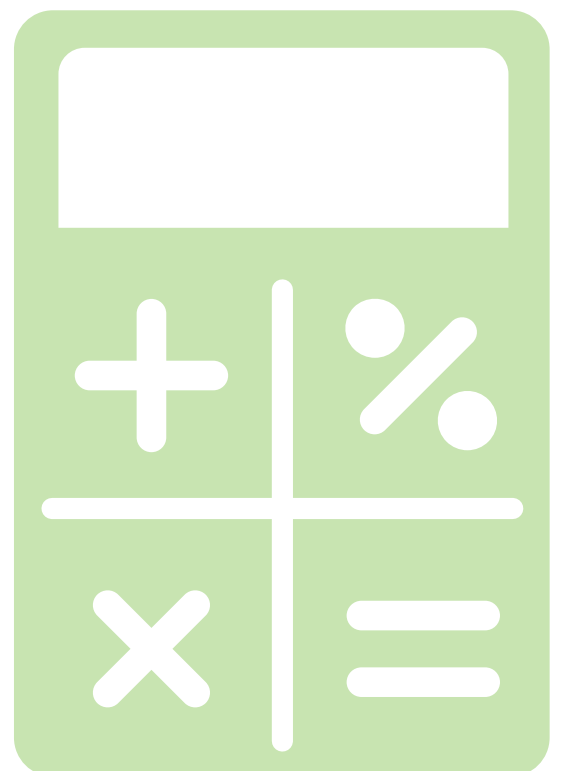
План-конспект

уроку з фінансової грамотності

на тему

"Мій перший бюджет"

для учнів 5-11 класів

Зміст

Розгорнутий план та загальна інформація про урок	3
Вступ	5
Питання 1 Бюджет: що це і навіщо	6
Питання 2 Структура бюджету: доходи і витрати	9
Питання 3 Способи ведення бюджету	12
Питання 4 Корисні лайфхаки та помічники для ведення бюджету	15
Контрольні запитання	18
Додаткові завдання	18
Відповіді до робочого зошита	19

Тема уроку "Мій перший бюджет"

Мета уроку: ознайомити учнів із базовими поняттями особистих фінансів та допомогти зробити перші кроки у веденні особистого та сімейного бюджетів з метою підвищення фінансової стійкості під час економічних потрясінь.

Розгорнутий план уроку

Вступ

Бюджет – найкоротший шлях до фінансової стійкості.

Питання 1. Бюджет: що це і навіщо

- 1.1. Яка мета ведення бюджету?
- 1.2. Як бюджет допомагає заощаджувати?
- 1.3. Фінансова стійкість. Бюджет в часи економічних потрясінь.

Питання 2. Структура бюджету: доходи і витрати

- 2.1. Доходи як складова бюджету.
- 2.2. Кредит – це доходи чи витрати?
- 2.3. Види бюджету: профіцитний, дефіцитний та збалансований.

Питання 3. Способи ведення бюджету

- 3.1. Види сімейного бюджету: спільний, роздільний і змішаний.
- 3.2. Способи ведення бюджету: для початківців та досвідчених.
- 3.3. Практичні рекомендації: як почати вести бюджет.

Питання 4. Корисні лайфхаки та помічники для ведення бюджету

- 4.1. Принцип "Спочатку заплати собі".
- 4.2. Конверти, глечики чи правило 50-30-20.
- 4.3. Мобільні додатки, Excel чи звичайний зошит?

Терміни, які учні вивчать під час уроку: сімейний бюджет, особистий бюджет, доходи і витрати, трудові і нетрудові доходи, доходи від капіталу, види бюджету (профіцитний, дефіцитний та збалансований), фінансове планування, фінансовий контроль, контроль за витратами, фінансова стійкість, фінансова ціль, запас міцності на мабутнє або фінансова "подушка".

По завершенню уроку учні знатимуть про:

- важливість обліку та прогнозування надходжень і видатків;
- фінансову стійкість;
- ведення бюджету та як це допомагає досягненню фінансових цілей;
- види доходів та витрат;
- способи ведення бюджету;
- варіанти контролю за витратами.

По завершенню уроку учні вмітуть:

- складати особистий (сімейний) бюджет;
- зменшувати власні витрати;
- аналізувати та знаходити джерела доходів.

Що необхідно для проведення уроку?

- тематична презентація PowerPoint;
- роздруковані індивідуальні робочі зошити для виконання учнями вправ для закріплення матеріалу уроку;
- кольорові олівці або фломастери;
- монітор для перегляду відеороликів.

Матеріали є доповненням до проведення у школі уроків із предметів "Фінансова грамотність", "Домогосподарство", "Алгебра" або можуть використовуватися для проведення класної години.

Рекомендовано проводити урок із фінансової грамотності "Мій перший бюджет" після уроку "Витрати і заощадження".

Вступ | Привітання та ознайомлення учнів із темою заняття

Питання до учнів

Дорогі учні, коли ми говорили про витрати та заощадження, ми розглядали поняття фінансової грамотності та його компоненти: фінансові знання, поведінку та ставлення до фінансових питань. Ви вже також знаєте, що в Україні кожні три роки відбуваються опитування з метою оцінки рівня фінансової грамотності населення ([Див. Урок "Витрати та заощадження"](#)). Ці опитування також вивчають фінансову стійкість населення. Як ви гадаєте, що означає поняття фінансової стійкості? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Фінансова стійкість – здатність протидіяти несприятливим економічним обставинам, кризам. Починаючи з пандемії, викликаної коронавірусом у 2019 році, світ переживає низку економічних криз, у тому числі через неспровоковану і несправедливу війну, яку розв'язала росія проти України.

У сучасному глобалізованому світі погіршення економіки притаманне для усіх країн. Саме тому в наші дні провідні фахівці з економіки та фінансів розглядають фінансову грамотність передусім як інструмент для розвитку та зміцнення фінансової стійкості населення.

Фінансова стійкість включає шість елементів: контроль за грошима, контроль за витратами, планування індивідуальних фінансів, наявність фінансової "подушки", управління фінансовими шоками і чутливість до шахрайства (Слайд 1).

Питання до учнів

Учні, на вашу думку, який фінансовий інструмент дає змогу опанувати ці вміння? Яким є найкоротший шлях для досягнення фінансової стійкості? – Відповіді.

Дякую за ваші відповіді. Ви правильно зазначили, що це бюджет.

- Бюджет дає можливість керувати доходами і витратами, позиками, заощадженнями й інвестиціями.
- Складання бюджету допомагає обмежити необов'язкові витрати і використати заощаджені кошти на щось насправді потрібне й корисне.
- Бюджет дасть змогу відповісти на запитання, скільки грошей людина заробляє, витрачає, спрямовує на заощадження, інвестиції чи на погашення боргів (тобто, якими є її грошові потоки).

Цікавий факт

74% українців постійно стежать за своїми фінансовими справами. Порівняно з іншими країнами Україна посідає 8 місце серед країн ОЕСР (Слайд 2).

*За результатами загальнонаціонального опитування громадської думки з питань фінансової грамотності та фінансової інклюзії в Україні за методологією ОЕСР, яке було проведене в серпні 2021 р., далі - Опитування.

Ведення бюджету, безсумнівно, є корисною фінансовою практикою в усі часи, а в часи економічних потрясінь ведення бюджету цінне ще й тим, що сприяє підвищенню нашої фінансової стійкості і є перехідним містком до створення фінансового добробуту.

Отже, сьогодні на уроці, який має назву "Мій перший бюджет" поговоримо саме про бюджет, як шлях до підвищення рівня фінансової стійкості та добробуту.

Питання 1 | Бюджет: що це і навіщо

1.1. Яка мета ведення бюджету?

Питання до учнів

Діти, чи замислювались ви над тим, щоб почати вести власний бюджет? Можливо, ваші батьки ведуть бюджет вдома? Якщо так, що саме ви робите і з якою метою? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Дякую за віші відповіді.

Порівняно з 2018 роком українці в цілому стали використовувати більше різних дій для контролю за своїм бюджетом (Слайд 3):

- насамперед – планування доходів і витрат (68% українців),
- також українці письмово ведуть облік витрат та роблять записи про майбутні витрати, щоб їх не пропустити,
- удвічі збільшилася кількість українців, які використовують мобільний банківський або інших додаток,
- втричі збільшилася кількість українців, які налаштовують автоматичні платежі для сплати регулярних рахунків.

Питання до учнів

Діти, пропоную дати визначення, що таке бюджет і яка практична користь від його ведення? – Відповіді.

Якщо людина живе одна і самостійно вирішує, як витратити зароблені гроші, говорять про особистий бюджет.

Бюджет сім'ї називається відповідно сімейним, він складається з урахуванням є фінансового стану та інтересів усіх членів сім'ї.

Якщо ми говоримо про користь ведення бюджету, то передусім бюджет дає змогу отримати інформацію про стан власних фінансів, а саме оцінити доходи і витрати для досягнення фінансових цілей і підвищення добробуту.

Варто відзначити також, що контроль за станом власних фінансів є однією з важливих звичок, які формують фінансову стійкість особи та родини.

Визначення

Бюджет – сукупність доходів і витрат за певний період часу (місяць, квартал, рік).

1.2. Як бюджет допомагає заощаджувати та досягати цілей

Питання до учнів

Діти, поміркуємо разом: як пов'язані бюджет, заощадження та фінансові цілі? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Коли людина чи сім'я складає та веде бюджет, вона:

- отримує достовірну інформацію про свої доходи і витрати. Це необхідно, щоб успішно та регулярно відкладати гроші для досягнення фінансових цілей;
- розуміє, на що витрачаються гроші та в який спосіб можна зменшити витрати і знайти додаткові кошти для здійснення фінансової цілі;
- підвищує свою фінансову дисципліну. Бюджет допомагає зменшити спокусу використати усі гроші на необов'язкові (другорядні) речі замість того, щоб спрямовувати їх на досягнення фінансових цілей;
- може реалістично оцінити можливість обслуговувати кредит та наслідки від його оформлення. Ухвалення свідомих і виважених фінансових рішень стосовно позик допомагає запобігти потраплянню до боргового кола.

Отже, бюджет допомагає збалансувати надходження грошей та їх витрачання для досягнення поставлених фінансових цілей.

Цікавий факт

Трьома найпопулярнішими фінансовими цілями для українців у 2021 році були (Слайд 4):

1. освіта – цю мету ставлять перед собою 16% опитаних (для себе та для своїх дітей);
2. ремонт або придбання автомобіля – актуально для кожного четвертого чоловіка віком від 25 до 34 років;
3. будівництво або придбання житла – цю мету ставить перед собою майже кожен п'ятий українець у віці від 18 до 24 років.

Найрозповсюдженіші дії серед українців для досягнення фінансових цілей (Слайд 5):

1. половина українців шукає додатковий дохід (51%);
2. трохи менше половини українців скорочують витрати (45%);
3. третина українців заощаджують (37%), популярність заощаджень зростає з кожним роком;
4. трохи менше третини українців готують план дій (всього 31%).

Питання до учнів

Діти, на вашу думку, кому буде корисно вести бюджет? Усім родинам чи тільки родинам із високим рівнем достатку? – Відповіді.

Важливо: Складання бюджету буде корисним для будь-якої людини або сім'ї незалежно від рівня їхнього достатку.

1.3. Фінансова стійкість. Бюджет у часи економічних потрясінь

Питання до учнів

Як ви вважаєте, чи варто вести бюджет у часи економічних потрясінь, адже ми не завжди знаємо, що чекає на нас завтра. Тож чи варто витратити час на облік фінансів? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Фінансова грамотність, як правило, означає краще управління грошима, досягнення фінансових цілей та уникнення стресів, пов'язаних із фінансовими проблемами.

Саме тому бюджет може бути особливо корисним у часи економічних потрясінь та фінансових скрут, адже бюджет – це найкоротший шлях до фінансової стійкості.

Фінансову стійкість забезпечують три фінансові практики (Слайд 6):

- фінансове планування;
- фінансовий контроль;
- контроль за витратами.

Фінансове планування передбачає, що ми робимо заощадження, ставимо довгострокові цілі та намагаємось їх досягти.

Цитата!

"Кількість грошей не є вирішальною. Набагато важливіше те, як ми з ними поводитимось".

Бодо Шефер "Пес на ім'я Мані або абетка грошей".

Визначення

Фінансовий контроль – це планування і контроль витрат.

Цікавий факт

69% українців активно заощаджують.

84% українців планують і контролюють витрати, це більше ніж середнє значення серед 26 країн ОЕСР, які прийняли участь в опитуванні (68%).

Українці більш вчасно сплачують рахунки (85% проти 81% у країнах ОЕСР) та ретельніше обмірковують покупки (76% проти 67% відповідно).

Контроль за витратами означає вчасно сплачувати рахунки і ретельно обмірковувати покупки.

Складання та ведення бюджету дає змогу пропрацювати ці три фінансові практики, а також досягти необхідного запасу міцності, тобто запасу коштів для вирішення потенційних фінансових проблем у майбутньому, так званої фінансової "подушки".

Щоб закріпити пройдений матеріал, рекомендовано зробити завдання № 1 у робочому зошиті.

Питання 2 | Структура бюджету: доходи і витрати.

2.1. Доходи як складова бюджету.

Питання до учнів

Діти, ви вже знаєте, що бюджет допомагає оцінити, скільки грошей людина або сім'я заробляє, як швидко та на що їх витрачає (Слайд 7). Тобто мова йде про оцінку доходів і витрат. Пропоную спершу поговорити про доходи. Що, на вашу думку, є доходами? Які доходи ми отримуємо? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Дійсно, найчастіше, говорячи про доходи, ми згадуємо заробітну платню та пенсію, проте самих доходів набагато більше. Ви вже знаєте про відсоток – дохід, який отримує вкладник від банку за розміщення коштів на певний строк. Крім того, доходи можуть бути не тільки у грошовій формі. Також бувають доходи в натуральній формі – це матеріальні предмети, які члени сім'ї самостійно створюють (виготовляють) чи отримують як винагороду за працю або в подарунок, або як допомогу.

Цікавий факт

В економічній науці сім'ю називають домогосподарством. Що вищий дохід отримують домогосподарства, то вищим є рівень життя населення загалом у країні.

Визначення

Сукупний дохід сім'ї – доходи сім'ї у грошовій та натуральній формі.

Інформація для вчителя

Усі доходи можна поділити на дві великі групи (Слайд 8):

1. трудові доходи;
2. нетрудові доходи.

Трудові доходи людина отримує за свою працю або в результаті підприємницького хисту. Наприклад, заробітна плата, надбавки, премії, бонуси, винагорода за контрактом, дохід від власного бізнесу, а також доходи від ведення особистого підсобного господарства (городу).

Нетрудові доходи – це доходи, які можна отримувати без витрат праці.

Наприклад, проценти за депозитом або облігаціями; дивіденди; доходи від майна, переданого в оренду.

Доходи від власності = рентні доходи = пасивні доходи (Слайд 9)

- До нетрудових доходів належать також пенсії відповідно до солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, субсидії, пільги, стипендії й інші соціальні допомоги, наприклад, у зв'язку з народженням дитини.
- Окремо можна виділити також разові та випадкові доходи, такі як подарунки, спадщина, виграші в лотерею тощо.

Щоб потренуватися розрізняти різні види доходів, рекомендовано зробити завдання № 2 та №3 в робочому зошиті.

2.2. Кредит – це доходи чи витрати?

Питання до учнів

Діти, після того, як ми проаналізували доходи, варто поговорити також про витрати. Ми докладно розглядали їх на уроці "Витрати та заощадження". Хто пам'ятає, що таке витрати і які вони бувають? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Це витрати на придбання продовольчих і непродовольчих товарів, оплату різноманітних послуг, сплату податків, повернення кредитів, здійснення інвестицій тощо.

А ще витрати бувають обов'язковими та необов'язковими, а з точки зору прогнозованості – регулярними, тимчасовими та разовими (Слайд 10).

Питання до учнів

Діти, ми щойно сказали, що повернення кредиту – це витрати. А як щодо самого кредиту? На вашу думку, отримання кредиту слід вважати доходом чи витратою? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Гроші, отримані в борг, наприклад, кредити, отримані в банках або небанківських фінансових установах, або гроші, позичені в родичів, друзів, знайомих, з точки зору бюджету зараховують до доходів. Отримані гроші

Визначення

Витрати – це сукупність платежів, які ви здійснюєте (а у випадку сім'ї – усі її члени), щоб придбати блага для задоволення потреб і забезпечення життєдіяльності.

ми використовуємо для особистого (домашнього) споживання, наприклад, щоб купити бажану річ чи сплатити за якусь послугу тощо.

З іншого боку, ми знаємо, що позики, борги і кредити потрібно з часом повертати. Щоб повернути борг і сплатити проценти, потрібні будуть інші гроші, тобто в майбутньому в нас з'являться витрати. Тому для цілей ведення бюджету варто обліковувати кредит окремо від інших надходжень, а під час планування витрат включати в розрахунки повернення самого боргу (чи його частини) та сплату відсотків за відповідний період.

Тривожною з точки зору фінансової стійкості є ситуація, коли обсяг кредитів постійно збільшується, наприклад, коли, щоб розрахуватись за старими кредитами, людина бере нові й більші кредити.

Цитата!

"До речі, усі кредити на товари повсякденного вжитку – це безглузді борги. Набагато мудріше витратити попередньо заощаджені гроші".

Бодо Шефер "Пес на імя Мані або абетка грошей".

2.3. Види бюджету: профіцитний, дефіцитний та збалансований.

Питання до учнів

Діти, ви вже знаєте, що за своєю структурою бюджет складається з двох частин: доходів і витрат. Відповідно, якщо порівняти доходи і витрати між собою, може бути три варіанти: доходи дорівнюють витратам, доходи перевищують витрати або навпаки. Як ви гадаєте, який із цих трьох випадків є оптимальним? – Відповіді.

За рівнем збалансованості між надходженнями й видатками особистий (сімейний) бюджет може бути:

- витрати > доходи → дефіцитний бюджет;
- доходи > витрати → профіцитний бюджет;
- доходи = витрати → збалансований бюджет.

Визначення

Оптимальний варіант – це збалансований бюджет, коли надходження та видатки є однаковими за обсягами.

Інформація для вчителя

Розглянемо перший випадок: у ситуації, коли витрати перевищують доходи, фінансова стійкість родини перебуває під загрозою. Дефіцит особистого (сімейного) бюджету є поганим явищем, якщо це повторюється з місяця в місяць. У такій ситуації кажуть, що людина або сім'я живе невідповідно до своїх статків.

Вище ми говорили про небезпеку оформлення кредитів для покриття дефіциту бюджету, оскільки в такому разі проблема не вирішується, а просто відтермінується вчасі, водночас розмір дефіциту збільшується за рахунок відсотків, які будуть нараховані.

У випадку з профіцитним бюджетом ситуація є кращою за дефіцит, адже після сплати всіх витрат родина має надлишок "вільних" грошей. Однак, якщо їх не було спрямовано на заощадження й інвестиції, гроші не тільки не "працюють" та не приносять додаткового доходу, а ще й знецінюються під впливом інфляції.

Питання 3 | Способи ведення бюджету

3.1. Види сімейного бюджету: спільний, роздільний і змішаний

Питання до учнів

Учні, ви напевне знаєте, що коли люди вирішують створити сім'ю і жити разом, вони домовляються про багато важливих питань: де будуть жити, як організувати спільний побут, чого прагнуть досягти в майбутньому. Питання управління та розподілу грошей є важливим для досягнення добробуту й злагоди в родині, тому важливо обговорити його та досягти згоди. Які способи керування бюджетом вам відомі? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Справді, є три різні варіанти бюджету: спільний, роздільний і змішаний.

- Спільний бюджет – всі члени сім'ї передають свої доходи до єдиного бюджету і спільно вирішують, як їх витратити.
Наприклад, такий бюджет може підійти родинам, які виховують маленьких дітей і основні доходи отримує тільки один із батьків.
- Роздільний бюджет – кожен член сім'ї самостійно заробляє гроші та витрачає їх на власний розсуд. Щодо спільних витрат, як-от харчування чи відпустки, оренда житла тощо, можна домовитися про оплату порівну, пропорційно до доходів або по черзі.
Такий спосіб ведення бюджету може підійти родинам, у яких кожен член сім'ї вже має достатній рівень власних доходів.
- Змішаний бюджет – у такому разі члени сім'ї домовляються про спільну частину, яку використовують для фінансування потреб сім'ї, але частину доходів залишають собі і використовують її на власний розсуд.

Питання до учнів

Учні, як ви гадаєте, який із цих способів ведення бюджету є оптимальним? Поясніть свій вибір. – Відповіді.

Інформація для вчителя

Насправді, кожен із цих способів ведення сімейного бюджету має свої переваги й недоліки. Універсального рішення, яке б підходило усім родинам, не існує. Кожна сім'я сама вирішує, як вести сімейний бюджет та що для неї є прийнятним, а що – ні.

3.2. Способи ведення бюджету: для початківців та досвідчених.

Питання до учнів

Діти, ми вже зазначали, що структура бюджету – це співвідношення доходів і витрат. Пропоную з'ясувати детальніше, які способи ведення бюджету існують та чим вони відрізняються. – Відповіді.

Інформація для вчителя

Є кілька способів ведення бюджету, кожен з яких є більш ускладненою (або просунутою) версією попереднього (Слайд 11).

Бюджет 1.0. Проста фіксація усіх доходів і витрат протягом місяця. Для цього можна використовувати зошит, таблицю в Excel або мобільний застосунок.

Бюджет 1.1. На цьому рівні витрати і доходи об'єднуються за категоріями, наприклад, витрати на транспорт, харчування, хобі. Після цього вираховують частку кожного виду витрат і порівнюють, як змінювалися доходи й витрати за попередні періоди і в чому причина змін, якщо вони дійсно мали місце.

Бюджет 2.0. Наступний рівень бюджету – прогнозування доходів і витрат. У такий спосіб, крім аналізу минулих і поточних грошових потоків, ми можемо уявити своє фінансове майбутнє, тобто зробити прогноз доходів і витрат на наступний місяць, квартал або рік. До прогнозу варто включати очікувані витрати і доходи, навіть якщо вони нерегулярні, наприклад, купівля подарунків до Нового Року або запланований підріток протягом канікул. Проте випадкові доходи, такі як виграш у лотерею чи неочікуваний подарунок закладати в прогноз не слід.

Планування майбутніх доходів і витрат дає змогу передбачити та запобігти виникненню фінансових труднощів, а отже збільшити фінансову стійкість. Коли ми розуміємо, які будуть наші доходи, ми можемо планувати свої витрати, зберігаючи водночас збалансований бюджет. Тобто, якщо ми очікуємо, що отримаємо 10 000 грн доходу наступного місяця, ми не будемо планувати витрати у розмірі, що перевищує цю суму.

Бюджет 3.0. Найвищий рівень майстерності в управлінні фінансами – коли до обліку доходів і витрат та їх аналізу в поточному й минулих періодах, а також планування майбутніх періодів додається контроль фактичної фінансової ситуації та зміна власної фінансової поведінки (за потреби) для досягнення поставлених фінансових цілей.

Наприклад, якщо родина запланувала витратити на одяг не більше ніж 2 000 грн протягом місяця, то вона не буде витратити більшу суму без нагальної на це потреби. Якщо все ж таки буде прийняте зважене рішення разово збільшити ліміт на одяг, ці кошти варто знайти за рахунок перерозподілу ліміту на інші групи витрат, наприклад, "взяти" з категорії "розваги" чи іншої (залежно від ситуації).

3.3. Практичні рекомендації: як почати вести бюджет.

Питання до учнів

Діти, чи хтось із вас має досвід ведення бюджету? Поділіться з класом, як ви починали, що саме ви робите? Що вам вже добре вдається, а що потребує вдосконалення? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Етап 1 - збір даних. Знайомство з собою.

Якщо ви вирішили вести бюджет, варто розпочати з простого обліку витрат. Ви можете обрати будь-який зручний спосіб: вести "фінансовий зошит" у блокноті або таблицю в Excel.

Рекомендовано вести такі записи хоча б один–три місяці. Можна додатково збирати чеки, щоб потім проаналізувати, куди ви витратили кошти, оскільки з часом є велика ймовірність не згадати, що означає "відпочинок", "харчування" або "різне".

На етапі збору даних слід дотримуватися принципу – що детальніше, то краще. Тому що саме детально зібрані дані дадуть змогу вам на наступному етапі проаналізувати структуру витрат за категоріями і зрозуміти, від чого можна відмовитися і як знайти додаткові кошти.

Етап 2 – аналіз. Як я керую своїми грошима?

Після того, як ви місяць або кілька місяців просто фіксували витрати, ви зібрали достатню інформацію, щоб проаналізувати її.

По-перше, слід об'єднати витрати й доходи у категорії. Деякі категорії витрат властиві усім людям, наприклад: харчування, комунальні платежі, одяг і взуття, здоров'я тощо. Інші категорії будуть відрізнятися, наприклад, хтось займається спортом, а хтось захоплюється фотографією, а ще хтось утримує хатнього улюбленця.

Тепер ви розумієте, чому ми спершу кілька місяців просто фіксували витрати, це дає змогу точніше побачити фінансову картину своїх витрат.

Також інколи ми не зважаємо на маленькі витрати, такі як серветки, жувальна гумка тощо. Проте, якщо ми будемо сумлінно їх обліковувати, в кінці місяця може виявитися, що ці витрати становлять "кругленьку" суму.

Наприклад, 50 грн на день на дрібні витрати – це 1 500 грн на місяць і 18 000 грн на рік.

Етап 3 – нові рішення. Моє фінансове майбутнє.

Після детального аналізу, як ви витрачаєте свої гроші, час оцінити, чи задоволені ви такою ситуацією і чи потребує вона змін.

Наприклад, ви побачили, що на розваги витрачається 30% всього бюджету, а на навчання і здоров'я – всього 5% і 1% відповідно. Можна залишити все, як є, а можна переглянути ситуацію і прийняти рішення змінити структуру витрат на користь навчання і здоров'я, а розваги зменшити.

Етап 4 – реалізація. Все під контролем.

Що ж, залишилося дотримуватися плану та гнучко його коригувати у разі необхідності.

До речі, бюджет не слід сприймати, як обмеження чи шаблон. Навпаки, бюджет – це інструмент, який дає змогу реалізувати власну фінансову стратегію і досягти фінансових цілей. Крім того, фінансові цілі можна досягати різними способами, тож ведення бюджету – це ще й чудова нагода виявити творчий підхід.

Щоб потренуватись у веденні бюджету, рекомендовано виконати вправи №4 та № 5 у робочому зошиті.

Питання 4 | Корисні лайфхаки та помічники для ведення бюджету.

4.1. Принцип "Спочатку заплати собі"

Питання до учнів

Діти, ви вже знаєте, що доходи бувають двох видів: трудові і нетрудові. Ви, мабуть, отримуєте кишенькові гроші від батьків, хтось можливо вже має свій перший підробіток. Як ви зазвичай розпоряджаєтеся своїми грошима? Одразу витрачаєте чи відкладаєте якусь частину? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Дякую за ваші відповіді та активність.

Відповідь на питання "Скільки і коли відкласти?" можна знайти у принципі "Спочатку заплати собі". Вважається, що вперше його сформулював американський видавець і картограф Джордж Клейсон у книзі "Найбагатша людина у Вавилоні" у 1926 році. Спочатку це була серія окремих нарисів, для яких письменник використав форму притч Стародавнього Вавилону.

Отже, принцип "Спочатку заплати собі" полягає в тому, що частка заробленого належить самій людині. Необхідно відкласти мінімум 10 відсотків або більше з кожного свого доходу. Відкласти десяту частину варто одразу, щойно ти отримуєш гроші, а не в кінці місяця, коли грошей може вже не залишитися.

Автор порівнює багатство з деревом, яке зростає з малого насіння. А кожне чергове заощадження – як живильна вода та гілки, на яких зростатимуть нові листочки. Якщо регулярно дотримуватися цього принципу, з часом з'явиться міцне та розлоге дерево, яке даруватиме затінок у спекотний день.

Отже, заощадження з часом перетворяться на "подушку" фінансової безпеки і забезпечать фінансову стійкість у часи економічних потрясінь та добробут для родини.

Цитата 1

«— Я знайшов дорогу до багатства, коли вирішив, що частка заробленого належить мені. Так ти й роби ти мені. Так ти й роби ти мені.»

— Але ж усе зароблене належить мені, чи не так? — спитав я.

— Аж ніяк, — відповів Алгаміш. — Чи не платиш ти гроші садівникові, взуттяреві? Чи не купуєш за гроші їжу? Чи можеш прожити у Вавилоні, не витрачаючи грошей? Ти платиш усім, окрім себе».

Цитата 2

"Кожна золота монета, яку ти зберігаєш, — це твій раб, що працюватиме на тебе. Кожний зароблений ним мідяк — це його дитина, що також може заробляти тобі гроші. Якщо ти станеш багатим, твої заощадження мають заробляти тобі гроші, так само мають чинити їхні діти, і всі вони разом мають дати тобі той достаток, якого ти так прагнеш".

Джордж Клейсон "Найбагатша людина у Вавилоні".

Цікавий факт

Джерелами, якими користувався Клейсон, є стародавні клинописні таблички, знайдені на території Межиріччя, які датуються вавилонською епохою, в якій один із стародавніх переписувачів відбив мудрість вавилонських торговців, лихварів і просто ділових людей того часу. За даними з Вікіпедії ця інформація підтверджена Британською асоціацією археологів, які стверджують, що Клейсон не раз звертався до них за допомогою в своїх дослідженнях, передаючи незв'язні уривки стародавніх текстів, які сам не міг перекласти.

Принцип "спочатку заплати собі" (англ. – "pay yourself first") також широко використовує у своїх творах Роберт Кійосакі, автор настільної гри в кешфлоу, до нього приєдналися Бодо Шефер та багато інших фінансових радників та експертів. Також цей принцип відомий як золоте правило особистих фінансів.

4.2. Конверти, глечики чи правило 50-30-20

Питання до учнів

Учні, поміркуймо далі. Уявімо, що ви отримали дохід, десяту частину відклали, користуючись принципом "спочатку заплати собі", а що робити з рештою суми? Як розподілити її на місяць, щоб на все вистачило? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Дякую за ваші відповіді. Пропоную розглянути такі підходи до планування розподілу коштів на місяць: метод конвертів, глечиків та розподіл 50-30-20 (Слайд 12).

■ Метод конвертів

1 варіант

Слід розподілити гроші на місяць по конвертах, водночас кожен конверт має відповідати одній категорії витрат. Наприклад, "на харчування", "на транспорт", "на розваги", "на заощадження" тощо. На ці суми і слід розраховувати протягом місяця та намагатися не перевищувати їх. Звісно, якщо гроші на харчування закінчилися раніше, ви можете брати гроші з інших конвертів. Водночас слід проаналізувати, чому грошей не вистачило і наступного місяця закласти більшу суму.

2 варіант

Розподілити гроші на чотири тижні в чотири конверти і намагатися дотримуватися ліміту витрат на відповідний тиждень.

■ Метод глечиків

Витрати діляться по напрямками:

- глечик "поточні витрати", які включають харчування, одяг, транспорт, тощо. Це зазвичай найбільший глечик;
- глечик "фінансова подушка" (резервний фонд), який є основою фінансової стійкості родини і добробуту;
- глечик "велика покупка" (наприклад, машина);

- глечик "освіта або інвестиції в себе";
- глечик "відпустка"
- тощо.

Родина сама обирає, скільки і які глечики їй потрібні.

Зазвичай, за кожним глечиком закріплюється свій відсоток для поповнення. Наприклад, якщо ви вирішили, що глечик освіта становить 5%, то з кожного доходу 5% потрібно спрямувати у відповідний глечик.

Звісно, глечик – це символ і справжні глечики вам не потрібні

■ Метод 50-30-20

- У такому разі витрати ділять на 3 великі групи:
- 50% - поточні або обов'язкові витрати, які потрібні родині для виживання;
- 30% - бажання, інтереси, розваги;
- 20% - заощадження, інвестиції, страхування, фінансова "подушка".

Ці методи є загальними, тому їх потрібно адаптувати під свою фінансову ситуацію та свої фінансові цілі. Елементи цих методів можна комбінувати між собою. На вибір методу також впливає регулярність отримання доходів – один або два рази на місяць, раз на квартал або без якогось графіка, наприклад, для фрілансу.

Визначення

Квартал – це три місяці, наприклад, січень, лютий березень.
У календарному році чотири квартали.

4.3. Мобільні додатки, Excel чи звичайний зошит?

Питання до учнів

Учні, цікаво, що, на вашу думку, більше підходить для ведення бюджету: класичний зошит, електронна таблиця Excel чи мобільний застосунок? Поділіться, будь ласка, власним досвідом, що допомагає вам та вашим родинам? – Відповіді.

Інформація для вчителя

Вести бюджет можна різними способами. Єдина вимога – це потрібно робити в письмовій формі: паперовій або електронній. Вибір залежить від індивідуальних вподобань та зручності (Слайд 13).

- Блокнот або зошит підійде тим, хто любить вести щоденники.
- Електронні таблиці зручні тим, що у формулах Excel зручно робити розрахунки, легко додавати, віднімати, рахувати відсотки і можна самому побудувати графіки та діаграми.
- Мобільні застосунки автоматизують ведення бюджету, вони можуть бути підключені до банківських рахунків та автоматично збирати дані про фінансові операції, доходи і витрати. Під час вибору мобільного застосунку слід звернути увагу, що є безкоштовні та платні версії.

Щоб закріпити пройдений матеріал, рекомендовано зробити вправи № 6 та 7 у робочому зошиті.

Контрольні запитання

1. Як пов'язані ведення бюджету, заощадження і досягнення фінансових цілей?
2. Що означає фінансова стійкість і як її досягти?
3. Яка основна структура бюджету?
4. Які види бюджету бувають?
5. Який вид бюджету є оптимальним і чому?
6. Чим відрізняється особистий бюджет від сімейного?
7. Які способи ведення бюджету ви знаєте?
8. Які поради для тих, хто хоче почати вести бюджет, ви можете навести?
9. Які переваги і недоліки ведення бюджету в мобільному застосунку, таблицях Excel та зошиті?

Додаткові завдання

1. Виконати вправи за темою уроку в робочому зошиті.
2. Переглянути навчальний серіал "["Фінансовий сенсей"](#)", серія 1.
3. Переглянути цикл відео "Дружні цифрові фінанси", розроблений Національним банком України, IFC та Міністерством цифрової трансформації України: [серія 3](#).
4. Прочитати книгу "Найбагатша людина у Вавилоні", Дж.Клейсон.
5. Почитати книгу "Пес на імя Мані або абетка грошей", Бодо Шефер.

Відповіді до завдань робочого зошита

Вправа 1. Роби кожен день: ретельно обмірковуй покупки; забирай чек на касі; роби заощадження; став довгострокові цілі; записуй усі свої витрати; записуй, скільки кишенькових грошей дали батьки; записуй, скільки зміг заощадити; записуй, скільки отримав як підробіток; вчасно сплачуй рахунки.

Результати: знатимеш, на що ти витрачаєш гроші найбільше, знатимеш свої витрати за місяць / тиждень. Тобто, скільки грошей тобі потрібно для життя; зможеш оцінити, чи ефективно ти розпоряджаєшся грошима; знатимеш свої доходи; зможеш знайти додаткові можливості для заощаджень; зможеш здійснити свою фінансову ціль; матимеш запас фінансової стійкості.

Вправа 2. Доходи родини Катрусі за місяць становили 31 750 грн, доходи родини Петрика – 30 005 грн.

Нетрудові доходи – відсотки за депозитом, кешбек, соціальні пільги та виплати, подарунок та випадково знайдені гроші.

Поради: Родина Петрика може поцікавитися у свого банку умовами кешбеку чи навіть обрати інший банк із вигіднішими умовами. А батьки Петрика можуть поцікавитися, які є умови, щоб отримувати на роботі премію та інші додаткові виплати і підвищення зарплатні. Можливо, для цього доведеться підвищити кваліфікацію чи пройти додаткове навчання.

Родина Катрусі може розглянути можливість вирощувати деякі продукти самостійно, а Катрусю може подумати про пошук підробітку. Можливо, вона добре навчиться вести особисті фінанси і зможе надавати послуги фінансового консультанта своїм одноліткам.

Вправа 6. Тести

1 – D

4 – C

2 – B, D

5 – D

3 – D

6 – A

7 – Ні. Незаплановані доходи, такі як виграш чи неочікуваний подарунок не слід включати до розрахунку прогнозних доходів.

8 – Так. Проте через певні причини, такі як брак часу або незрозуміння важливості ведення бюджету, вони не завжди дотримуються цієї рекомендації.

9 – Так. Тому що це означає, що людина регулярно використовує кредити і може мати проблеми з їх погашенням, особливо, коли для погашення існуючих кредитів беруть нові на більші суми та з вищою ставкою.

10 – Ні. Чим довший строк планування, тим більше відхилень від прогнозу може бути.

Електронне навчальне видання
План-конспект уроку з фінансової грамотності
для учнів 5-11 класів на тему
"Мій перший бюджет"

Укладачі: Ролік Вікторія, Сидоренко Тетяна
Художнє оформлення: Піддубна Анастасія
Літературний редактор: Тетяна Кладіна

Жовтень 2022 рік

Національний банк України
01601 м. Київ
вул. Інститутська 9
bank.gov.ua

Відгуки, пропозиції та зауваження
надсилайте на електронну адресу:
finlit@bank.gov.ua